

BURSA TEKNİK
ÜNİVERSİTESİ

ICAEH
CONGRESS

8th INTERNATIONAL AGRICULTURE, ENVIROMENT AND HEALTH CONGRESS

ULUSLARARASI TARIM, ÇEVRE VE SAĞLIK KONGRESİ

22-24 MAYIS 2025

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

Atatürk Kongre Merkezi

TAM METİN KİTABI

tarimcevresaglik

info@icaeh.net

www.icaeh.net

ATLAX
organizasyon

ICAEH 2025
TAM METİN KİTABI

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Perihan Binnur KURT KARAKUŞ

Prof. Dr. Cafer TURGUT

Prof. Dr. Serdal ÖĞÜT

2025

Aydın/Türkiye

Bu kitap telif haklarına tabidir. Tüm telif hakları saklıdır. Bu yayının hiçbiri, yayıncının önceden yazılı izni olmadan, elektronik, mekanik, reprografik veya fotografik dâhil herhangi bir sistemde saklanamaz, çoğaltılamaz veya hiçbir şekilde yayınlanamaz. Bu yayındaki kişisel katkılar ve bunlardan kaynaklanan yükümlülükler yazarların sorumluluğundadır. Yayıncı, bu yayından elde edilen içeriğin bir sonucu olabilecek olası zararlardan sorumlu değildir.

KONGRE ONURSAL BAŐKANI

Prof. Dr. Bülent KENT
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Naci ÇAĞLAR
Bursa Teknik Üniversitesi Rektörü

KONGRE BAŞKANLARI

Prof. Dr. Serdal ÖĞÜT
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi

Prof. Dr. Perihan Binnur KURT KARAKUŞ
Bursa Teknik Üniversitesi, Çevre Mühendisliği Bölümü

Prof. Dr. Cafer TURGUT
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Ziraat Fakültesi

DÜZENLEME KURULU

Doç. Dr. Ahmet AYGÜN
Bursa Teknik Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Murat Kemal AVCI
Kardelen Biyoteknoloji

Dr. Öğr. Üyesi Adnan Fatih DAĞDELEN
Bursa Teknik Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ayçıl ÖZTURAN ŐİRİN
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Duygu KAYA BİLECENOGLU
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Esra ÖRENLİLİ YAYLAGÜL
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Melis YALÇIN
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

Dr. Merve OZKALELİ
Bursa Teknik Üniversitesi

Dr. Volkan Mehmet ÇINAR
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

ICAEH CONGRESS 2025

Değerli Katılımcılar,

Sizleri, **22-24 Mayıs 2025** tarihleri arasında Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Atatürk Kongre Merkezi'nde çevrimiçi ve yüz yüze olarak düzenlenecek olan **8. Uluslararası Tarım, Çevre ve Sağlık Kongresi** etkinliğimize davet etmekten büyük mutluluk duyuyoruz!

Bu yıl Aydın'da gerçekleştirilecek olan kongremiz, tarım, çevre ve sağlık alanlarındaki bilimsel çalışmalarını paylaşmayı, disiplinler arası iş birliklerini geliştirmeyi ve sürdürülebilir çözümler üretmeyi hedeflemektedir.

Dünyaca ünlü inciri, zeytinyağı ve zengin tarımsal üretim potansiyeli ile tanınan Aydın, bilim ve doğanın mükemmel uyumunu yansıtan bir ev sahibi olacaktır. Ayrıca, tarihi ve kültürel zenginliklerini keşfetme fırsatı da katılımcılarımızı beklemektedir.

Bilimsel çalışmalarınızla katkıda bulunmanız ve bu özel etkinlikte aramızda yer almanız bizleri onurlandıracaktır.

Görüşmek dileği ile...

KONGRE BAŞKANLARI

Prof. Dr. Perihan Binnur KURT KARAKUŞ
Bursa Teknik Üniversitesi, Çevre Mühendisliği Bölümü

Prof. Dr. Cafer TURGUT
Adnan Menderes Üniversitesi, Ziraat Fakültesi

Prof. Dr. Serdal ÖĞÜT
Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi

SERA VE AÇIK ALAN ORTAMINDA ORYANTAL TİPİ TÛTÛNDE (NICOTIANA TABACUM L.) FARKLI KURUTMA YÖNTEMLERİ VE ÇEVRENİN BAZI KİMYASAL ÖZELLİKLER İLE KALİTEYE ETKİSİNİN SAPTANMASI.....	369
BACILLUS THURINGIENSIS İZOLATLARININ KİTİNAZ GENLERİNİN TARANMASI VE ANTİBAKTERİYEL AKTİVİTELERİNİN BELİRLENMESİ.....	382
DOKU TAKİP İŞLEMLERİNDE FORMALDEHİT TAMPONLANARAK OTOMATİK DOZAJLAMA CİHAZINDA HAZIRLAMA ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	391
TÛRKİYE'DE YENİDOĞAN CİLT BAKIMI İLE İLGİLİ YAPILAN LİSANSÛSTÛ TEZLERİN İNCELENMESİ.....	395
TÛRKİYE'DE TARIM TRAKTÖRÛ KAZA NEDENLERİNİN ANALİZİ VE ÖNLEYİCİ TEDBİR ÖNERİLERİ.....	407
TÛRKİYE'DE ORMAN VE ORMANCILIK: 1950'LERDE FRANZ HESKE'NİN DEĞERLENDİRMELERİ VE GÛNÛMÛZDEKİ DURUMUN KARŞILAŞTIRILMASI	418
HEDONİK AÇLIK İLE İLİŞKİLİ BAZI PARAMETRELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	425
USE OF NON-RADIOACTIVE PARAMETERS IN MONITORING WATER CONTAMINATION.....	435
TÛKETİCİLERİN FONKSİYONEL TAHİL VE TAHİL BENZERİ GİDALARA YÖNELİK BİLGİ DÛZEYLERİ VE TUTUMLARI.....	441
ÇEVRE VE ÇEVRE EĞİTİMİNE YÖNELİK GÖRÛŞLER	453
BÛYÛK MENDERES DELTASINDA YETİŞTİRİCİLİĞİ YAPILAN PAMUK BITKİSİNDE MAKRO VE MİKRO BESİN ELEMENT İÇERİKLERİNİN BELİRLENMESİ	458
'SAĞLIKLI YAŞLI BİREYLERDE KİNEZYU BANT UYGULAMASININ EL KAVRAMA GÛCÛ VE FONKSİYONUNA ETKİLERİ'	467
ÇEŞİTLİ PSİKOLOJİK STRES UNSURLARININ FİZYOLOJİK STRES SÛREÇLERİNE ETKİSİ.....	474
CLASSIFICATION OF NEWS WRITTEN ABOUT AGRICULTURE AND FOOD USING NATURAL LANGUAGE PROCESSING METHODS.....	487
ÇEVRE SORUNLARI VE ÇEVRE SORUNLARININ GİDERİLMESİNE YÖNELİK EYLEMLER	493
FARKLI GÛBRE UYGULAMALARININ AYÇİÇEĞİ BITKİSİ YAPRAĞINDA BİTKİ BESİN ELEMENTLERİ MİKTARINA ETKİSİ.....	498
ELEKTROKAPLAMA SÛREÇLERİNDE SÛRDÛRÛLEBİLİRLİK: ASİT GERİ KAZANIMI İÇİN PİLOT ÖLÇEKLİ BİR MODEL.....	502
KIRSALDA KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ	510
SÛRDÛRÛLEBİLİR YAPI MALZEMELERİ: ÇEVRE DOSTU TEKNOLOJİLER VE UYGULAMALAR:.....	522

KIRSALDA KADIN GİRİŞİMCİLİĞİ

Aynur BİRGÜCİ, Nuray KIZILASLAN

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, aynur.yilmaz95@outlook.com

ÖZET: Girişimcilik, ekonomik olarak büyümenin ve toplumların gelişmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Kadın girişimciliği ise bu sürece stratejik katkılar sunmaktadır. Özellikle kırsal bölgelerde yaşayan kadınların girişimcilik faaliyetlerine aktif katılımı hem bireysel ekonomik bağımsızlığın sağlanmasına hem de kırsal kalkınmaya pozitif yönde katkı sunmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2023 yılı verilerine göre Türkiye genelinde erkeklerin işgücüne katılım oranı %71,2 iken, kadınlarda bu oran %35,8 düzeyinde gerçekleşmiştir. Eğitim düzeyindeki artış kadınların işgücüne katılım oranı da yükseltmekte ve bu oran yükseköğretim mezunu kadınlarda %68,8'e ulaşmaktadır. Bu durum, eğitimle işgücüne katılım arasında doğrudan bir ilişki olduğunu göstermektedir. TÜİK 2023 yılı İşgücü İstatistikleri kadınların ücretli veya yevmiyeli işlere yoğunlaştığını, tarım sektöründe ise genellikle ücretsiz aile işçisi olarak faaliyet gösterdiklerini ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca kadınların işveren olma oranı da oldukça düşük seviyededir. Tarım sektöründe kadınların %90,6'sı, erkeklerin ise %73,5'i kayıt dışı istihdam edilmekte; bu durum kadınların sosyal güvenlik sistemine entegrasyonunu ve ekonomik haklardan yararlanmasını kısıtlamaktadır. Bu nedenlerle kırsalda kadınların daha fazla işgücüne katılmaları ve bunun işveren veya girişimci olarak sağlanmasının önemi ortadadır. Kırsaldaki kadınların emeklerinin görünür hale gelmesinde de girişimcilik önemlidir. Girişimcilik bireysel olarak ortaya konulabileceği gibi kooperatifler aracılığı ile de desteklenebilmektedir. Kadınları işgücü piyasasına girmelerini sağlamak için gerek bireysel girişimciliği destekleyerek gerekse kooperatifler kurulup ortak olmalarını destekleyerek kırsal kalkınmaya önemli bir katkı sağlanabilir. Bu çalışmada, kırsalda kadınların girişimcilik rolleri incelenmiştir. Karşılaştıkları engeller, girişimci olmaya iten sebepler, girişimcilik alanında sahip oldukları potansiyeller ve ekonomik büyümeye sağlayabilecekleri katkılar ortaya konulmuştur. Kadın girişimciliğinin kırsal kalkınmada yaratacağı katma değer irdelenerek tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Girişimcilik, Kırsal Alan, Kırsal Kalkınma.

ABSTRACT: Entrepreneurship plays a vital role in economic growth and the development of societies. Within this framework, women's entrepreneurship offers strategic contributions to this process. Particularly in rural areas, the active participation of women in entrepreneurial activities not only supports their individual economic independence but also contributes positively to rural development. According to the Turkish Statistical Institute (TUİK) 2023 data, the labor force participation rate is 71.2% for men and 35.8% for women in Türkiye. The increase in education levels also enhances women's participation in the labor force, reaching 68.8% among female university graduates. This clearly indicates a direct correlation between education and labor market engagement. The 2023 TUİK Labor Force Statistics reveal that women are predominantly concentrated in wage-earning or daily-paid jobs, and in the agricultural sector, they often work as unpaid family laborers. Furthermore, the rate of

women becoming employers remains notably low. In agriculture, 90.6% of women and 73.5% of men are employed informally, which significantly limits women's access to social security systems and economic rights. For these reasons, increasing women's labor force participation in rural areas, particularly as entrepreneurs or employers, is of great importance.

Entrepreneurship is also crucial in making rural women's labor more visible. It can be pursued individually or supported through cooperatives. Encouraging both individual entrepreneurial efforts and cooperative participation can make a substantial contribution to rural development. This study examines the entrepreneurial roles of women in rural areas. It explores the barriers they face, the motivations behind their entrepreneurial initiatives, their potential in this field, and the contributions they can make to economic growth. The added value that women's entrepreneurship can bring to rural development is analyzed and discussed.

Keywords: Women, Entrepreneurship, Rural Area, Rural Development

GİRİŞ

Girişimci kadınlar, toplumların ekonomik ve sosyal alanların gelişiminde önemli etkileri bulunmaktadır. Türkiye'de kadınların aktif iş gücüne yeterince katılmaması, ülkenin ekonomik potansiyelinin tam kapasiteyle kullanılmaması sonucunu doğurmaktadır. Kadınların ekonomik süreçlere katılımı ile sürdürülebilir büyümenin önu açılmış olmaktadır (Keskin, 2014).

Kadınların kalkınma süreçlerindeki önemi, 1970'li yıllarda Ester Boserup'un "Ekonomik Kalkınmada Kadının Rolü" adlı eseriyle uluslararası düzeyde öne çıkmış, 1975 yılında Birleşmiş Milletler tarafından tertip edilen Birinci Dünya Kadın Konferansı ve yayımlanan Kadın Yılı Bildirgesi sayesinde, toplumsal cinsiyet konuları ülkelerin kalkınma planları ve projelerinde yer bulmaya başlanmıştır (Gökdemir ve Ergün, 2012).

Girişimciliğin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi, bu alana yatırım yapan ülkelerde işsizlik oranlarının azalmasına katkı sağlamak ve potansiyel girişimcilerin desteklenmesinin önemini gözler önüne sermektedir. Özellikle kırsal alanlarda faaliyet gösteren kadın girişimciler, bölgesel kalkınma ve toplumsal refahın artırılmasında önemli rol üstlenmekte, ekonomiye gözle görülür katkı sağlamaktadır. Öte yandan, bilişim teknolojilerindeki ilerlemeler ve küreselleşmenin etkisiyle kırsal girişimciliğin ülke ekonomisi açısından taşıdığı önem giderek artmaktadır (Sayın ve Ergin,2018).

Kırsal kalkınma, kırsal alanlarda yaşayan insanların yaşam standartlarını yükseltmeyi, bölgesel gelişmişlik farklarını en aza indirmeyi, tarımsal yapıyı daha da güçlendirmeyi ve kırsaldaki işsizliği azaltmayı amaçlamaktadır (Gökdemir ve Ergün, 2012).

Türkiye'de kırsal yerleşim alanları, sosyal ve ekonomik gelişmişlik bakımından kentlere nispeten geri kalmıştır (Karaturhan ve ark., 2017). Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kırsal kalkınma hedeflerinden uzak kalmasının ana sebeplerinden biri ise kadınların ekonomik yaşama yeteri kadar dâhil edilememesidir (Soysal, 2013).

Bu çalışmada, kırsalda kadınların girişimcilik rolleri incelenmiştir. Karşılaştıkları engeller, girişimci olmaya iten sebepler, girişimcilik alanında sahip oldukları potansiyeller ve

ekonomik büyümeye sağlayabilecekleri katkılar ortaya konulmuştur. Kadın girişimciliğinin kırsal kalkımda yaratacağı katma değer irdelenerek tartışılmıştır.

1.GELİŞME

1.1. Kadın Girişimciliğinin Tarihsel Süreci

Kadın örgütleri, 1960'lı yıllarda ortaya çıkan ikinci dalga kadın hareketiyle birlikte, cinsiyet eşitliğini savunarak girişimciliğe yönelik ayrımcı uygulamalara karşı mücadele etmişlerdir. Gösterdikleri bu mücadele, kadın girişimciliğinin desteklendiği politika ve stratejilerin gelişimine zemin hazırlamıştır. Yine bu dönemde Boserup (1970) ve Schwartz (1976), kalkınma sürecinde kadınların üstlenmiş olduğu roller vurgulanmış; Birleşmiş Milletler ise 1980'li yılları "Kadın Girişimciliğinin On Yılı" olarak ilan edilmiştir (Gül ve Altındal, 2016). Avrupa Komisyonu, kadın girişimciliğinin önündeki engelleri en aza indirmek için, üye ülkelerle beraber çeşitli program ve girişimlerde bulunmuşlardır. Bu kapsamda başlıca çalışmalar arasında Kadın Girişimciler İçin Mentörler Ağı, Kadın Girişimci Elçiler Ağı, Avrupa Kadın Girişimciliğini Teşvik Ağı ve Kadın Girişimciliği Portalı yer almaktadır (KOSGEB, 2015).

Türkiye'de kadın girişimciliği ilk kez 1992 yılında gündeme gelmiş; bu süreçte girişimci kadınların karşılaştığı eğitim, finansman, örgütlenme ve destek hizmetlerine ilişkin sorunlar tartışılmaya başlanmış, bu alanı geliştirmeye yönelik çeşitli uygulama ve projeler ise sonraki yıllarda uygulanmaya başlanmıştır (Tütek,1998; Ülgen ve ark., 2017).

Türkiye'de kadın girişimciliği 1992-1993 yılları arasında düzenlenen seminer ve paneller ile kamuoyunun gündemine taşınmış; ülke genelini kapsayan ilk araştırma yine bu dönemde Nilgün Çelebi gerçekleştirilmiş ve Halk Bankası ise kadın girişimcilere özel kredi imkânı sunmaya başlamıştır. 1995 yılında ise Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, mikro ve küçük ölçekli işletme sahibi kadınların durumunu ortaya koyan kapsamlı bir araştırma yapmıştır. 2002-2003 yıllarında ise Kadın Girişimci Derneğinin (KAGİDER) kuruluşu, Mikro Kredi Projesi'nin hayata geçirilmesi ve Avrupa Birliği destekli kadın girişimciliği projelerinin uygulanması bu alandaki önemli gelişmeler arasında yer almıştır. Aynı dönemde Güneydoğu Anadolu Projesi-Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezi (GAP-GİDEM) ve Kadın Merkezi (KAMER) iş birliğiyle kırsal alanlarda faaliyet gösteren kadın girişimcileri desteklemeye yönelik çeşitli programları devreye koymuştur (Ülgen ve ark., 2017). Tarım ve Orman Bakanlığı, 2015 yılından itibaren "Kadın Çiftçiler Tarımsal Yayım Projesi"ni üç aşamada başlatmıştır: 'Tarımda Kadın Girişimciliğinin Güçlendirilmesi Programı', 'Kadın Çiftçiler Tarımsal Yeniliklerle Buluşuyor Programı' ve 'Kadın Çiftçilere Yönelik İl Özel Projeleri'. Bu projelerin temel amacı, kırsal alandaki kadınların potansiyel kapasitelerini ortaya koymak, tarımsal kalkınmadaki ekonomik rollerini güçlendirmek, sosyal estatülerini yükseltmek ve tarım sektöründe istihdama katılan girişimci kadın sayısını artırmaktır (TOB, 2025).

"Tarımda Kadın Girişimciliğinin Güçlendirilmesi" Programı, yenilikçi ve sürdürülebilir kaynak kullanımını teşvik eden kadın çiftçilere girişimcilik eğitimleri vererek, projeler hazırlamaları ve bu projeleri hayata geçirmeleri amacıyla başlatılmıştır. Program, kırsal alandaki kadınlara İŞKUR/KOSGEB iş birliğiyle sertifikalı girişimcilik eğitimleri sunmakta

ve proje hazırlama imkânı sağlamaktadır. 2016 yılında başlayan program, Avrupa Girişimciliği Teşvik Ödülleri'nde Türkiye'yi temsil etmiş, uluslararası platformda ilgi odağı olmuştur. 2015-2019 yılları arasında 81 ilde toplam 5.292 kadına eğitim verilirken, 2019 yılında 17 ilde 1.081 kadın girişimcilik eğitime katılmış ve çeşitli projeler hazırlamışlardır. (TOB, 2025). Tarım ve Orman Bakanlığı, kırsal alandaki girişimci kadınlara ve kadın kooperatiflerine yönelik eğitim, danışmanlık ve proje desteklerini günümüzde de sürdürmektedir (ASHB, 2025).

“Kadın Girişimcilerimizle Güçlü Yarınlar” projesi çerçevesinde, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı gibi çeşitli bakanlıklar ve önemli kuruluşlar, kadın girişimciliğini desteklemek amacıyla iş birliği yapmaktadır. Bu iş birliğine Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), bankalar, kalkınma ajansları, Kredi Garanti Fonu (KGF), Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) ve Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) gibi kurumlar da dâhil olmuştur (ASHB, 2025).

Kadın girişimciliğini destekleyen başarı faktörleri arasında, devletin geliştirdiği politikalar, sivil toplum kuruluşlarının yürüttüğü etkinlikler ve projeler önemli bir yer tutarken, uluslararası kuruluşların da bu süreçte katkıları büyük bir öneme sahiptir (Arıkan, 2016).

1.2. Girişimcilik Kavramı ve Kadın Girişimciliği

Girişimcilik, çeşitli fırsatların en iyi şekilde değerlendirilmesi süreci olarak tanımlanmakta olup, bu süreç, kültürel yapılarla doğrudan ilişkili olduğundan girişimcilik anlayışı toplumdan topluma farklılık gösterebilmektedir. Ancak, girişimcilikte risk almanın ve yenilik yaratmanın temel unsurlar olduğu yadsınamaz bir gerçektir (Dündar ve Ağca, 2007; Erol ve Çiçek, 2020).

Girişimciler, yenilikçi, yaratıcı ve risk alabilen bireyler olarak tanımlanır. Fırsatları en verimli şekilde değerlendiren bu aktörler, ekonomik kalkınmaya katkı sağlamakta ve yeni firmalar kurarak büyümektedirler (Yetim, 2002).

Kadın girişimciler ise toplumun ihtiyaçları en doğru şekilde tespit eden, üretimde kullanılan bileşenleri bir araya getirerek uygun planlamalar yapan, girdileri işleyen ve elde edilen ürünleri kar amacı güderek tüketicilere sunan bireylerdir. Ayrıca, bazı durumlarda risk alma yeteneğine sahip kişiler olmasının yanında, hem bireysel olarak hem de işbirliği yapmak suretiyle ekonomik bağımsızlıklarını elde etmekte ve sağladıkları kazançların kullanımını üzerinde tasarruf sahibi kişilerdir (Solmaz ve Özdemir, 2021).

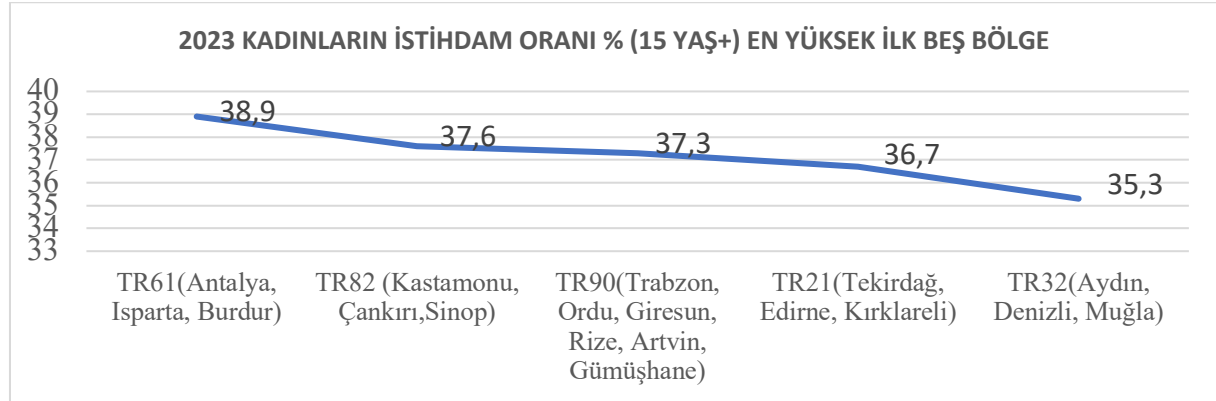
Kadın girişimcilikle ilgili yapılan tüm tanımlamalar şu ortak noktaları içermektedir; Evinde veya ev dışı bir mekanda, kendi adına kurduğu bir iş yeri olan, bu iş yerinde tek başına veya istihdam ettiği diğer kişilerle birlikte çalışan ve/veya işin sahibi olması sıfatı ile ortaklık kuran, herhangi bir mal veya hizmetin üretilmesiyle ilgili faaliyet gösteren, bu mal veya hizmetin dağıtım, pazarlama ve satışını yapan/yaptıran, iş ile ilgili olarak iletişime geçilmesi gereken kişi, örgüt, kurum veya kuruluşlarla kendi adına iletişim kuran, iş sürecinin örgütlenmesi, mal ve hizmet üretiminin planlanması, iş yerinin işletilmesi, büyütülmesi, geliştirilmesi veya kapatılması kendisi karar veren, işinden elde ettiği kazancın yatırım ve kullanımını üzerinde tasarruf sahibi olan kişilerdir (Ecevit, 1993).

Gelişmekte olan ülkelerde esnek üretimin küresel pazarla entegrasyonu, genellikle ucuz işgücü ile ilişkilendirilmiş ve kayıt dışı istihdamın ise üretim maliyetlerini düşüren bir faktör olarak görülmüştür. Bu durum, kadınların enformel sektördeki rollerinin sorgulanmasına neden olmuş ve Türkiye’de kadınların güvencesiz, düzensiz ve düşük ücretli işlere yönelmesinin sebeplerini daha belirgin hale getirmiştir (Şahin, 2006).

Kadınların ekonomiye katılımı ve sosyal imkanlardan eşit şekilde yararlanabilmesi, genellikle kadın istihdam oranı gibi göstergelerle ölçülmektedir. Dünyada, Türkiye de dahil olmak üzere birçok ülkede iş piyasalarında uzun süre boyunca kadınlara yönelik ayrımcı unsurlar mevcut olmuştur. Ancak son yıllarda bu yaklaşım değişmiş ve kadınların ekonomik ve sosyal yaşama erkeklerle eşit haklarla sahip olması, refah düzeyine katkı sağlaması gibi faktörler, ülke gelişmişlik düzeyinin önemli göstergeleri haline gelmiştir (Özyol, 2015).

Kadınların çalışma yaşamına katılımının artırılması hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülkeler için öncelik teşkil etmektedir. Avrupa Birliği'nin kriz sonrası ekonomik büyümeyi sağlamak amacıyla hazırladığı strateji raporlarında da, kadınların iş gücüne katılım oranının artırılmasının gerekliliğine dikkat çekilmiştir (Demir, 2015).

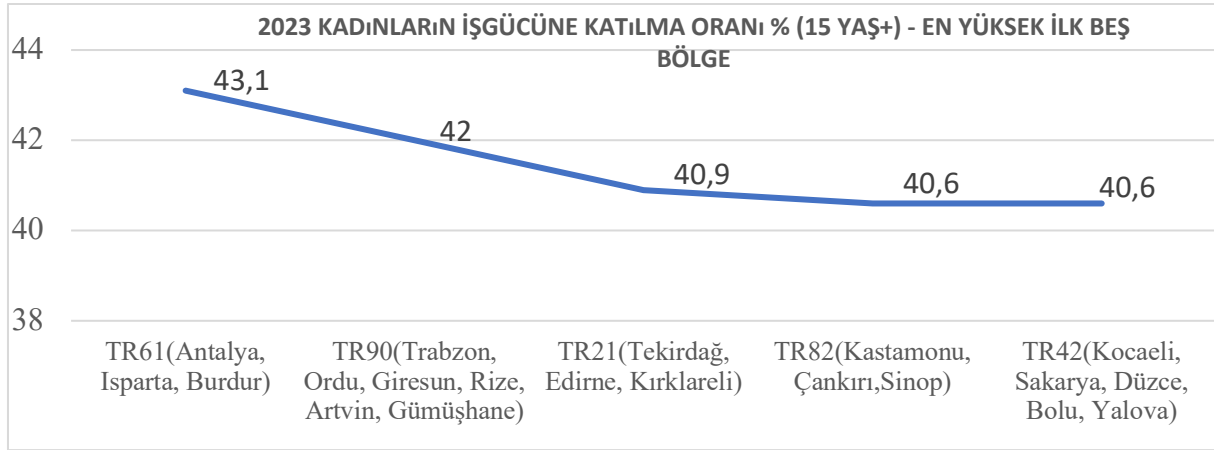
Grafik 1’de Türkiye’de kadın istihdam oranının bölgelere göre dağılımı verilmiştir.

Grafik 1. Kadın İstihdamının Bölgelere Göre Dağılımı (%)

Kaynak: TÜİK, 2023a.

Grafik 1 incelendiğinde Türkiye’de 2023 yılında kadın istihdam oranı %32,71, erkeklerde ise %67,29’dur. Kadın istihdamının en yüksek olduğu bölge TR61 (Antalya, Isparta, Burdur), en düşük olduğu bölge ise TR32 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) bölgesidir. Kadın istihdam oranlarında ilk 5 bölge incelendiğinde, istihdamın tarım, turizm ve sanayinin yoğun olduğu batı ve kuzey bölgelerinde en yüksek olduğu, doğu ve güney doğu bölgelerinde ise daha düşük olduğu görülmektedir. Bu farklılıkların kültürel engeller, ekonomik faaliyet çeşitlilikleri, eğitim olanakları vs. gibi sebeplerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Grafik 2’de Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranının bölgelere göre dağılımı verilmiştir.

Grafik 2. Kadınların İş Gücüne Katılımının Bölgelere Göre Dağılımı (%)
Kaynak: TÜİK, 2023a.

Grafik 2’de kadınların işgücüne katılım oranları istihdam oranları ile kısmen paralellik gösterdiği görülmektedir. TÜİK 2023 verilerine göre, Türkiye genelinde erkeklerin işgücüne katılım oranı %71,2 iken, kadınlarda bu oran %35,8’dir. Kadınların işgücüne katılımının en yüksek olduğu bölge TR61 (Antalya, Isparta, Burdur) olurken, bunu TR90, TR21, TR82 ve TR42 bölgeleri takip etmektedir. En düşük kadın işgücüne katılım oranı ise TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır) bölgesinde görülmektedir. Yüksek katılım oranlarına sahip bölgelerin kadınlar açısından iş ve sosyal olanakların diğer bölgelere göre daha çok imkân tanınan bölgeler olduğu nitelendirilebilir.

TÜİK 2023 verilerine göre, kadınların eğitim seviyesi arttıkça işgücüne katılım oranı da artmaktadır. Bu oran okuryazar olmayan kadınlarda %13,8 iken, yükseköğretim mezunlarında ise %68,9’a kadar çıkmaktadır. Bu durum, eğitim ile ekonomik hayata katılım arasında güçlü bir bağ olduğu gerçeğini yansıtmaktadır (TÜİK 2024).

1.3.Kadınları Girişimci Olmaya Yönelten Nedenler

Kadınları girişimciliğe yönlendiren faktörler hem pozitif hem de negatif olmak üzere, kişisel ve dışsal koşulların etkisiyle iki gruba ayrılabilir. Negatif faktörler arasında ekonomik zorunluluk, aile içi olaylar, çalışma koşullarındaki eşitsizlikler ve cam tavan sendromu gibi engeller yer alırken, pozitif faktörler arasında yaşam memnuniyeti, ekonomik bağımsızlık, başarı, patron olma isteği ve finansal bağımsızlık gibi motivasyonlar bulunmaktadır. Kadınlar, genellikle ekonomik dezavantajlar ve işsizlik gibi nedenlerle girişimciliğe yönelirken, kişisel gelişim ve başarı arayışı da onları girişimcilik yoluna çeker. Devletin sağladığı destekler, başarılı aile üyeleri veya yakın çevreden gelen rol modeller, toplumda saygın bir konum elde etmek ve önde gelen bir birey olmak, girişimciliği çekici kılar (Keskin, 2014).

Kadınları girişimci olmaya teşvik eden etmenlerden biri, hükümetlerin kadınları yerel ekonomiyi canlandırmada önemli bir aktör olarak görmesidir. Özellikle kırsal alanda, kadınların mikro finansman aracılığıyla gelir elde etmeleri amaçlanırken, kadınların erkeklere kıyasla daha düşük öz sermayeye sahip olmaları veya başlangıç finansmanına erişimlerinin zorluğu da dikkate alınmıştır (Arslan ve Toksoy, 2017).

Sanayileşmenin artması, teknoloji alanındaki gelişmeler, kültürel değişimler, hukuki alanda yapılan düzenlemeler ve eğitim olanaklarının artması, kadınları yedek iş gücünden asıl insan

kaynağına dönüşümünü hızlandırmış, kadınların çalışma hayatında daha etkin hale gelmesine olanak sağlamıştır (Yorgun, 2010).

1.4. Kırsal Alanda Kadın Girişimciliği

Kırsal kalkınmanın önemli yapı taşlarından biri tarımdır ve ekonomiye ve istihdama önemli ölçüde katkı sağlamaktadır. Tarımsal faaliyetlerde kadınlar önemli ölçüde yer almalarına rağmen, girişimcilik alanında yeterince kendilerini gösterememektedir. Bu sebepten ötürü, kırsal alanlarda yaşayan kadınların girişimci olmaları, kırsal kalkınmanın sürdürülebilir olması amacıyla desteklenmektedir (İlter ve ark., 2019).

Kadının çalışma yaşamındaki rolü, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklılıklar göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde kadınlar genellikle hizmet sektörüne yönelirken, gelişmekte olan ülkelerde ise kadınlar tarım sektöründe faaliyet göstermektedir (Doğan Günday, 2011).

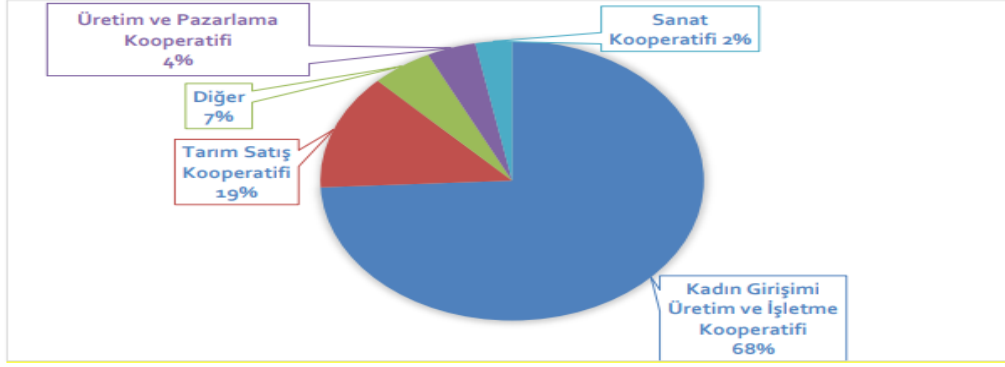
Kırsalda yaşayan kadınların girişimciliği, yerel kaynakların etkin bir şekilde kullanılması ve ekonomik değer yaratması açısından önemi giderek artmaktadır. Kırsal alan girişimciliğini diğerlerinden ayıran en önemli fark, yoksulluk ve yoksunluk gibi ciddi sorunların çözümünde bölge halkının rolünün ön plana çıkmasıdır. Bölge halkının üretim ve tüketim alışkanlıkları ile mevcut üretimlerini ekonomik değere dönüştürme becerileri, bu yaklaşımı güçlendiren unsurlar arasında yer almaktadır (Marangoz ve ark., 2016).

TÜİK 2023 yılı verileri incelendiğinde tarım sektöründe istihdam edilen kadınların oranı %18,7'dir. Bu kadınların %75,28'i ücretsiz aile işçisi olarak çalışırken, %13,31'i işveren ve kendi hesabına, %11,40'ı ise ücretli işlerde çalıştığı görülmektedir. Cinsiyete göre kayıt dışı çalışmanın dağılımı incelendiğinde tarım sektöründe çalışan erkeklerin %73,5'inin kayıt dışı çalıştığı, kadınların ise %90,6'sının kayıt dışı çalıştığı görülmektedir (TÜİK, 2023b).

Kadınların kırsal alanda ekonomik hayata daha aktif katılımı ve girişimcilik faaliyetlerine dahil olmaları büyük bir önem taşımaktadır. Türkiye'de kadınların işgücüne katılım oranı kırsal alanlarda daha yüksek olsa da, çoğu kadın düşük ücretli, vasıfsız işlerde ya da ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır (Soysal, 2013).

Türkiye'de 2000'li yıllarda başlayan kadın kooperatifçiliği hareketi, kadın işgücünü ekonomiye kazandırmak ve sosyal faaliyetleri desteklemek amacıyla kurulmuş olup, bu kooperatiflerin %80-100'ü kadınlardan oluşmaktadır. Kadın kooperatifçiliğinin desteklenmesi sayesinde kadın girişimci sayısı artırmaktadır. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nın çalışmaları neticesinde, kadınların kurduğu kooperatif sayısında da artış görülmektedir. Kooperatifçilik, ortak amaçlara ulaşmayı hedefleyen kişiler tarafından oluşturulan bir ekonomik iş birliği modelidir. Kooperatifler, üretimde, pazarlık gücünü artırmada, emek ve tasarrufların ekonomiye kazandırılmasında, sermaye birikimini sürekli hale getirerek büyümeye katkı sağlamada ve piyasaların yapısını düzenlemede önemli görevleri bulunmaktadır (Anonim, 2012).

Ticaret Bakanlığı'nın görev alanında 2019-2022 yılları arasında en fazla kurulan kooperatif türü Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifleridir. Bu kooperatifler, 2019'da 92, 2020'de 253, 2021'de 328, 2022'de ise 227 adet olarak gerçekleşmiştir (TB, 2024).

Kaynak: TB, 2024

Şekil 1. KOOPDES Başvurularının Kooperatif Türlerine Göre Dağılımı (2024)

Şekil 1 incelendiğinde Ticaret Bakanlığı tarafından 2024 yılı içerisinde onaylanan en fazla başvuru, 113 başvuruyla Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifleri olmuştur. Bu kooperatifler, Kooperatiflerin Desteklenmesi Programı (KOOPDES) desteklerinden yararlananların %68'ini oluşturmuş olup, 31 başvuruyla ikinci sırada Tarım Satış Kooperatifleri toplam başvuruların %19'unu oluşturmaktadır.

Tarım ve Orman Bakanlığı'nın pozitif ayrımcılık politikaları ve kadın üreticilere sağlanan destekler, kırsaldaki kadın kooperatiflerinin artmasına yol açmıştır. 2011 yılında kadın kooperatiflerinin sayısında belirgin bir artış yaşanırken, kırsal alanda kurulan ilk kadın kooperatifi ise 2003'te İzmir'in Kiraz ilçesindeki Yağlar Köyü'nde kurulmuştur (Duguid vd., 2015; Topaloğlu vd., 2017).

Türkiye'de 1.011 kadın kooperatifi ve bu kooperatiflere ortak 15.077 kişi bulunmaktadır. Ortakların %24'ü Tarım Bakanlığı'na bağlı Tarımsal Kalkınma Kooperatifi üyesidir. Kırsalda kadın kooperatifi ortak sayısının en yüksek olduğu iller ise sırasıyla Bursa, Kahramanmaraş, İzmir, Eskişehir, Ankara ve Manisa'dır (Özdemir ve Yılmaz, 2023).

Kadınların kooperatiflere ortak olmaları; eğitim düzeyinin düşüklüğü, iş deneyimlerini az olması, finansman ve mülkiyet eksikliği, bilgiye erişimde yaşadıkları sorunlar ile cinsiyet eşitsizlikleri gibi nedenler zorlaştırmaktadır. Kadınlar genellikle istihdam imkanlarından daha fazla yararlanmak, uygun fiyatlı ürünlere ulaşmak ve finansal kaynaklara daha rahat erişmek için kooperatif kurmakta veya ortak olmaktadır. Ancak bu süreçte, bakım yükümlülükleri, mülkiyet ve sermaye eksikliği, aile içi sorumluluklar ve finansman eksikliği gibi engellerle karşılaşmaktadırlar (Duguid ve ark., 2015).

Kooperatifler, kadınların sosyalleşmesi, kaynak paylaşımı, bilgi alışverişi ve karar süreçlerine katılımı açısından son derece önemlidir. Aynı zamanda kadınların yeniliklere açık olmasını sağlayarak bilinçli tarımsal üretimi yapmalarına katkı sağlamaktadır. Kırsal kalkınmada önemli roller üstlenen kadın kooperatifleri, sınırlı kaynaklara rağmen etkili işlevsel olabilmektedir. Bu nedenle, kadın-erkek fırsat eşitliği ve kırsal kalkınma için kadınlar kooperatif girişimciliğine teşvik edilmelidir (Özdemir ve Yılmaz, 2023).

Kadın ve kalkınma konusu, sadece kadının üretkenliğini artırmakla sınırlı kalmamalı, aynı zamanda kadınların ekonomik hayatta aktif yer alması, işgücüne katılımı, eğitim, sağlık, sosyal hizmetler ve kredilere erkeklere kıyasla eşit erişim gibi olanaklarla da alakalıdır. Kadınların, kendi emeği üzerinde tasarruf sahibi olması ve erkeklerle eşit şekilde kalkınma sürecine katılabilmesi son derece önemlidir. Bu bağlamda, kadınların kırsalda da ekonomik

hayatta daha aktif olabilmesi ve girişimcilik faaliyetlerine katılabilmesi için gerekli koşulların sağlanması gerekmektedir (Gökdemir ve Ergün, 2012; Marangoz, Hız & Aydın, 2016). Gelişmekte olan ülkelerde, eğitim düzeyinin düşüklüğü, toplumsal önyargılar, cinsiyet eşitsizliği, çevrenin olumsuz bakışı ve bilgi noksanlığı gibi faktörler kadınların aleyhine işlemektedir. Bu etkenler, kadının kırsal kalkınmadaki rolünü ve işlevini sınırlamaktadır. Ancak, bu engellerin kadın girişimcilik faaliyetleri ile aşılabileceği ifade edilmiştir (Soysal, 2013).

1.5. Kadın Girişimcilerin Karşılaştıkları Sorunlar

Kadın girişimciler, işletmelerinin büyümesi ve sürdürülebilir olması konusunda çeşitli engellerle karşılaşmaktadır. Bu durum, kadın girişimcilerin sınırlı sayıda kalmasına ve işletmelerinin gelişiminde güçlükler yaşanmasına neden olmaktadır (Arslan ve Toksoy, 2017). Girişimcilik yolunda kadınların karşılaştıkları zorlukların çoğu, sosyo-kültürel etmenlerden kaynaklanmaktadır. Kadınların aile içi sorumlulukları, sosyo-ekonomik statüleri ve toplumun onlara yüklediği roller, işlerine yoğunlaşmasına engel olmaktadır. Ayrıca, ekonomik kaynak yetersizliği, düşük kazançlı ve ev eksenli işlere yönelme, banka kredileri için teminat bulmada yaşadıkları zorluklar gibi engellerle karşılaşmaktadırlar. Erkeğin egemen olduğu iş dünyasında kadınlar, zaman zaman yalnızlık ve dışlanma ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bunun yanı sıra, kız çocuklarının eğitime erkeklere nazaran daha az önem verilmesi ve baskıcı bir şekilde yetiştirilmesi de kadınların girişimcilik konusuna daha dikkatli ve temkinli yaklaşmasına neden olmaktadır (Narin ve ark., 2006).

Özellikle kırsal alanlarda hâkim olan ataerkil aile yapısının kısmen devam etmesi, kadınların faaliyetlerini erkeklere kıyasla daha fazla kısıtlamaktadır. Kırsalda kadınlar, üretim sürecinde önemli bir yer tutmalarına rağmen, hak ettikleri değeri ve karşılığı alamamaktadırlar (Karaturhan ve ark., 2017; Doğan Günday, 2011).

Kadınların ekonomik yaşamda kendi emeği ve gelirleri üzerinde tasarruf hakları, özellikle erkeklerle kıyaslandığında oldukça kısıtlıdır. Bu durum yalnızca kadınları değil, çevresindeki bireyleri ve tüm toplumu yoksullaştıran önemli bir faktördür. Bu nedenle, kadınların karşılaştığı eşitsizliklerin giderilmesi ve işgücüne katılım oranlarının artırılması büyük bir önem arz etmektedir (Doğan Günday, 2011).

Türkiye’de kırsaldaki kadın ve kadın girişimciler, pek çok zorlukla karşı karşıya kalmaktadır. Kırsalda kadın girişimciliği, mülk sahipliği engelleri, finansal kaynaklara ulaşımında yaşanan zorluklar ve eğitim olanaklarına erişimin kısıtlılığı, gelir düzeyini düşük olması, geleneksel rollerin işgücüne katılımı sınırlı kılması ve sadece küçük çaplı girişimcilik faaliyetlerine olanak tanınması gibi nedenlerle, bilinçli ve organize bir yapıya ulaşamamıştır. Bu durum, Türkiye’nin kırsal kalkınmasının önündeki en büyük engellerden biridir. Kırsal kalkınmanın hızlanması, bu sorunların çözülmesine ve kırsaldaki kadının ve kadın girişimcinin güçlendirilmesine bağlıdır (Gökdemir ve Ergün, 2012).

2.SONUÇ

Kırsal kalkınmanın sürdürülebilirliği, yalnızca ekonomik yatırımlarla değil, sosyal yapının güçlendirilmesiyle ve özellikle kadınların üretim sürecine etkin katılımıyla mümkün hale gelmektedir. Kadınların girişimcilik aracılığıyla kırsal ekonomiye entegre olması, sadece

bireysel refahlarını artırmakla kalmamakta; aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliği, ekonomik büyüme ve sosyal kalkınma açısından da kritik bir rol üstlenmektedir. Türkiye’de son yıllarda kadın girişimciliğinde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Özellikle kooperatifçilik aracılığıyla kadınlar, üretim, pazarlama ve istihdam süreçlerinde daha görünür hale gelmişlerdir.

Bununla birlikte, kadınlar girişimcilik konusunda hâlâ ciddi yapısal ve kültürel engellerle karşı karşıyadır. Mülkiyet hakkına erişimdeki sınırlılıklar, finansal kaynaklara ulaşım güçlüğü, toplumsal cinsiyet temelli rol dağılımı ve hane içi bakım yükümlülükleri, kadınların sürdürülebilir işletmeler kurmasının önündeki başlıca engellerdir. Nitekim tarım sektöründe çalışan kadınların yaklaşık %90,6’sı hâlâ kayıt dışı olarak çalışmakta olup, bu da kırsaldaki kadın emeğinin görünmezliğinin sürdüğünü göstermektedir.

Sonuç olarak, kırsalda kadın girişimciliğinin güçlendirilmesi, yalnızca toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına değil, aynı zamanda yerel kalkınmanın hızlanmasına ve ekonomik refahın tabana yayılmasına katkı sağlayacaktır. Bu doğrultuda; finansal destek mekanizmalarının genişletilmesi, girişimcilik eğitimi ve danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması, kadın kooperatiflerine kurumsal ve yasal destek sağlanması ve ataerkil toplumsal normların dönüştürülmesine yönelik politikaların kararlılıkla uygulanması gerektiği, kadının üretimdeki potansiyeli ve girişimci gücü desteklendiğinde, kırsal kalkınmanın dinamosu olacağı düşünülmektedir.

3.KAYNAKÇA

Anonim, (2012). Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kooperatifçilik ve Kadın Kooperatifleri. Erişim

Adresi:<https://ticaret.gov.tr/data/5d4c0eed13b876180c773fbb/Kooperatif%C3%A7ilik%20ve%20Kad%C4%B1n%20Kooperatifleri%20Kitap%C3%A7%C4%B1k%2018.12.2012.pdf>, (Erişim tarihi: 24.02.2025).

Arıkan, C. (2016). Kadın Girişimcilikte Başarı Ve Başarıyı Etkileyen Faktörler: Bursa Örneği. Yönetim Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 14(3), 138-156.

Arslan, İ. K., & Toksoy, M. D. (2017). Türkiye’de Kadınları Girişimciliğe Yönelten Faktörler Karşılaştıkları Sorunlar Ve Çözüm Önerileri. İstanbul Ticaret Üniversitesi Girişimcilik Dergisi, 1(1), 123-148.

ASHB (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı), 2025. Destek ve Teşvikler-Kadın Girişimcilerimizle Güçlü Yarınlar. <https://www.kadingirisimci.gov.tr/destek-ve-tesvikler/> (Erişim Tarihi:13.03.2025).

Demir, N. (2015). Türkiye’de girişimcilik ve kadın. Kalkınmada Anahtar Verimlilik Dergisi, 315. https://edergi.sanayi.gov.tr/File/Journal/2015/3/3_2015.pdf

Doğan Günday, P. (2011). Ekonomik Kalkınmada Kadın’ın Önemi ve Katkısı. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Duguid, F., Durutaş, G., Wodzicki, M., 2015. Türkiye’de Kadın Kooperatiflerinin Mevcut Durumu. WorldBank. Erişim Adresi: <https://documents1.worldbank.org/curated/ar/931051485321696406/pdf/112242-WP-TURKISH-PUBLIC-Rapor-TR.pdf> . (Erişim Tarihi: 11.03.2025).

- Dündar, S., & Ağca, V. (2007). Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisans Öğrencilerinin Girişimcilik Özelliklerinin İncelenmesine İlişkin Ampirik Bir Çalışma. Hacettepe Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 25(1), 121-142
- Ecevit, Y. (1993). Devlet Bakanlığı Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Eğitim Serisi. Ankara. Yayın No: 74.
- Erol, Y., & Çiçek, A. (2020). Kadın Girişimcilerin İş Kurma Süreçlerinde Karşılaştığı Sorunlar Ve Demografik Faktörlerle İlişkisi: Orta Anadolu Örneği. International Journal of Entrepreneurship and Management Inquiries, 4(Özel Sayı 1), 72-94.
- Gökdemir, L., & Ergün, S. (2012). Kırsal Kalkınmada Kadının Rolü. İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 1(1), 68-80.
- İlter, B., Kundak, S., & Cenikli, V. S. (2019). Sürdürülebilir kırsal kalkınmada bir alternatif olarak kadın girişimciliği: Afyonkarahisar örneği. Girişimcilik İnovasyon ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi, 3(5), 30-37.
- Karaturhan, B., Ünsal, G., Issabek, B., Güler, D. (2017). İzmir İlinde Kırsal Kadın Girişimciliği ve Bunu Etkileyen Faktörler. Tarım Ekonomisi Dergisi, 23(1), 85-91. <https://doi.org/10.24181/tarekoder.325625>
- Keskin, S. (2014). Türkiye’de Kadın Girişimcilerin Durumu Journal Of Entrepreneurship & Development/Girisimcilik Ve Kalkinma Dergisi, 9(1).
- KOSGEB. (2015). Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, Türkiye Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Planı 2015-2018. Erişim Adresi: http://www.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/Mali%20Tablolar/Gisep_2015-2018_TR.pdf, 1-73.(Erişim Tarihi: 06.02.2025).
- Marangoz, M., Hız, G., & Aydın, A. E. (2016). Kırsal Alandaki Kadınların Girişimcilik Eğilimi Üzerine Bir Araştırma. Assam Uluslararası Hakemli Dergi, 3(5), 24-44.
- Narin, M., Marşap, A., & Gürol, M. A. (2006). Global Kadın Girişimciliğinin Maksimizasyonunu Hedefleme: Uluslararası Arenada Örgütlenme Ve Ağ Oluşturma. Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8(1), 65-78.
- Özdemir, G., Yılmaz, E., (2023) Kırsal Kalkınmada Kadının Kooperatiflerle Örgütlenmesi. Kırsal ve Tarımsal Yaşamda Kadın 23.sayfa <https://iksadyayinevi.com/wp-content/uploads/2023/11/Kırsal-ve-Tarımsal-Yasamda-Kadin.pdf>. (Erişim tarihi: 06.02.2025).
- Özyol, A. (2015). Eşitlik iş demektir. Kalkınma Anahtar Verimlilik Dergisi, 315. https://edergi.sanayi.gov.tr/File/Journal/2015/3/3_2015.pdf.
- Sallan Gül, S., & Altındal, Y. (2016). Türkiye’de Kadın Girişimciliğinin Serüveni: Başarı Mümkün Mü?. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21(4), 1361-1377.
- Sayın, H. C., & Ergin, B. Z. (2018). Ekonomik Kalkınma Ve Büyüme İçin Bir Fırsat Olarak Kadın Girişimciler. GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics, 1(1), 15-29.
- Solmaz, E. E., & Özdemir, H. Ö. (2021). Tarım İşletmelerinde Kadın Girişimciliği. Sürdürülebilir Mühendislik Uygulamaları ve Teknolojik Gelişmeler Dergisi, 4(1), 3-15.
- Soysal, A. (2013). Kırsal alanda kadın girişimciliği: Türkiye için durum değerlendirmesi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 8(1), 163-189.

- Şahin, E. (2006). Kadın Girişimcilik Ve Konya İlinde Kadın Girişimcilik Profili Üzerine Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- TB (Ticaret Bakanlığı), (2024). Kooperatif Bülteni. <https://esnafkoop.ticaret.gov.tr/data/670cc06f13b876dc68d93013/Kooperatif%20%20B%C3%BClteni%20Eyl%20%2011.10.2024.pdf>, (Erişim tarihi: 10.02.2025).
- TOB (Tarım ve Orman Bakanlığı), 2025. <https://www.tarimorman.gov.tr/Konular/Egitim-Ve-Yayim/k%C4%B1rsalda-kad%C4%B1n-ve-aile-hizmetleri> (Erişim tarihi: 25.03.2025).
- Topaloğlu, E. Ö., Topaloğlu, M., 2017. Türkiye’de Kadın Girişimci Kooperatifleri: Bacıyan-1 Meram Örneği. Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi, 52, 203-218.
- TÜİK (2023a). Türkiye İstatistik Kurumu, Bölgesel İstatistikler. Erişim Adresi: <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/anaSayfa.do?dil=tr> (Erişim Tarihi: 25.01.2025).
- TÜİK (2023b). Türkiye İstatistik Kurumu, İşgücü İstatistikleri. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?P=Isgucu-Istatistikleri-2023-53521> (Erişim Tarihi: 27.01.2025)
- TÜİK (2024). Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistiklerle Kadın. Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2024-54076>, (Erişim Tarihi: 15.03.2025)
- Tütek H. (1998) “Dünyada ve Türkiye’de Kadın Yöneticiler; Cam Tavan Deliniyor mu? Farklı Cinslerin Eşitliği Sempozyumu”, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları Sayı 86.
- Ülgen, B. (2017). Kadın girişimcilerin “güç mesafesi” ve “belirsizlikten kaçınma” kültürel boyutlarına ilişkin algılarının değerlendirilmesi.
- Yetim, N. (2002). Sosyal Sermaye Olarak Kadın Girişimciler: Mersin Örneği. Ege Academic Review, 2(2), 79-92.
- Yorgun, S. (2010). Sömürü, koruma ve pozitif ayrımcılıktan çalışma hayatının egemen gücü olmaya doğru kadınlar: 21. yüzyıl ve pembeleşen çalışma hayatı. Sosyo Ekonomi, 1, 167-168.